

ACADEMIA ROMÂNĂ
ȘCOALA DE STUDII AVANSATE A ACADEMIEI ROMÂNE
ȘCOALA DOCTORALĂ ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE

ÎNVĂȚĂMÂNTUL MILITAR ȘI SPECIALIZAREA OFIȚERILOR
ARMATEI REGALE ROMÂNE ÎN PERIOADA 1939-1945
REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Conducător de doctorat:

C. S. I dr. Chiper Ioan

Student-doctorand:

Roaită Flavius Nicolae

2024

Cuvinte cheie: Al Doilea Război Mondial, Armata Română, învățământ militar, specializare, perfecționare, instruire, doctrină militară, programe de învățământ, aplicații, stagii pe front, profesori, instructori, elevi ofițeri, ofițeri elevi, camaraderie, licee militare, școli militare de ofițeri activi, școli militare de ofițeri de rezervă, centre de instrucție ale armelor, echipament, armament, tehnică de luptă, efective, Marele Stat Major. Secția V Instrucție, Școala Superioară de Război, Misiunea Militară Germană de Instrucție, Wehrmacht, veteran de război, istorie orală.

Importanța subiectului este demonstrată de complexitatea sistemului de învățământ cu profil militar, care avea ca misiune pregătirea comandanților de plutoane și companii (escadroane la cavalerie și baterii la artilerie) și a ofițerilor de stat major (absolvenți ai Școlii Superioare de Război) astfel încât aceștia să dețină competențele necesare pentru gestionarea situațiilor complexe în câmpul tactic. Subiectul are o însemnătate aparte având în vedere faptul că în intervalul de timp la care ne-am raportat, învățământul militar a trebuit să formeze și să specializeze militari cu grade de sublocotenent, locotenent și căpitan pentru a răspunde unor noi provocări, luând în considerare evoluția tehnică a armelor utilizate de beligeranți și a tacticilor de luptă folosite în Al Doilea Război Mondial. Relevanța temei este evidențiată și prin rolul deținut la nivelul programului de modernizare și reformare a Armatei Române, inițiat la nivelul perioadei istorice la care ne raportăm, ca un răspuns la riscurile de securitate la care România era expusă și totodată ca o susținere a angajamentelor sale militare.

Alegerea temei a fost motivată de necesitatea înțelegerii procesului prin care s-a format și desăvârșit pregătirea profesională a unei importante categorii de personal militar aparținând Armatei Române, reprezentată în principal de ofițerii inferiori în perioada celui de-Al Doilea Război Mondial. S-a încercat realizarea acestui demers prin cunoașterea și prezentarea modului în care au fost concepute, transmise și însușite noțiunile teoretice și practice ale programelor de învățământ care erau bazate pe doctrina militară adoptată de statul român. De asemenea s-a urmărit modul în care informațiile predate în școlile militare și centrele de instrucție ale armelor au fost aplicate în condiții reale de luptă și rezultatele obținute.

În contextul evoluțiilor politico-militare de la sfârșitul anilor 1930 și a demonstrării caracterului fragil, lipsit de eficacitate care caracteriza sistemul de alianțe interbelic, autorităților

române li s-a confirmat încă o dată, necesitatea și importanța deținerii unui organism militar capabil să răspundă prompt și eficient schimbărilor de status quo la nivel european. Factorii de decizie au înțeles că siguranța națională era condiționată de existența unei forțe armate care să dețină capacitatea de a opune rezistență acțiunilor expansioniste ale statelor vecine. Privind retrospectiv la modul în care Armata Română a participat la desfășurarea Marelui Război, în întreaga dimensiune a implicării umane, tehnice și operaționale, autoritățile au înțeles relativ târziu importanța pregătirii permanente a personalului militar și dotarea cu tehnică modernă.

Apărarea ființei naționale putea fi realizată prin formarea și perfecționarea constantă a unui corp ofițeresc care să se remarcă nu doar printr-un autentic sentiment patriotic, printr-o loialitate de necontestat față de valorile naționale, dar mai ales printr-o temeinică pregătire teoretică și practică, a cărei aplicabilitate să conducă la obținerea rezultatelor dorite. Ne-am propus să demonstrăm că a existat o strânsă legătură de cauzalitate între calitatea actului educațional din instituțiile de formare și instruire cu profil militar, tehnica aflată în dotarea unităților combatante și urmările pozitive și negative care au fost înregistrate pe câmpul de luptă.

Ne-am propus să argumentăm faptul că sistemul de învățământ cu profil militar, deși caracterizat printr-un anumit grad de complexitate, prin existența mai multor tipuri de instituții cu atribuții în domeniul formării și specializării profesionale (licee militare, școli de ofițeri activi și de rezervă, centre de instrucție ale armelor, Școala Superioară de Război), s-a confruntat cu numeroase lipsuri în pregătirea cadrelor pentru folosirea anumitor arme și servicii care cunoscuseră o dezvoltare accentuată în anii premergători intrării României în război (tancuri, mașini blindate, tunuri autopropulsate, tunuri antiaeriene, transmisiuni, aviație, marină).

Intenția noastră a fost să prezentăm faptul că în lipsa unei infrastructuri adecvate, în încercarea de a recupera acest decalaj, au fost trimise în statul german, mai multe categorii de personal militar (ofițeri superiori, ofițeri inferiori, elevi ofițeri, subofițeri, elevi subofițeri, maiștri militari și grade inferioare) pentru a urma diferite forme de școlarizare. Scopul era dezvoltarea abilităților necesare care să le permită într-o primă etapă, îndeplinirea funcțiilor de instructori în cadrul diferitelor structuri (școli militare, centre de instrucție, părțile sedentare ale unităților angajate pe front) pregătind cu ajutorul tehnicii moderne achiziționate, militarii Armatei Române pentru viitoarele misiuni de luptă în spiritul unei doctrine militare ofensive.

Prezenta lucrare și-a propus să demonstreze modul în care s-a realizat formarea și specializarea ofițerilor Armatei Române în intervalul de timp care a coincis cu desfășurarea celui de Al Doilea Război Mondial. S-a avut în vedere, în principal pregătirea profesională a ofițerilor inferiori, mai ales a sublocotenenților și locotenenților, grade care sunt menționate și asociate în documente în categoria ofițerilor subordonați. Transformarea unor adolescenți, în majoritate lipsiți de pregătire militară, în comandanți apți să conducă o subunitate în luptă, reprezenta un proces complex, deloc facil de gestionat, care putea comporta o serie de dificultăți. Dezvoltarea din punct de vedere fizic, psihic, emoțional, comportamental și intelectual era influențată de mai mulți factori care uneori nu au corespuns cu standardele asumate oficial.

La nivelul mentalului colectiv există convingerea că o acțiune militară locală, clar delimitată ca suprafață și scop sau prin extensie o ofensivă de amploare, cu obiective ambițioase și capacitatea de a influența soarta unui conflict, reprezintă inițiative ale căror șanse de reușită sunt influențate doar de calitatea tehnicii și cantitatea munițiilor folosite, de capacitatea de a susține la nevoie un război de uzură. Puține persoane mai recunosc importanța individului în ecuațiile conflictelor contemporane, susținând supremația absolută a materialului asupra omului, fără să înțeală că acesta a fost, este și va rămâne principalul protagonist al câmpurilor de luptă. Calitatea de participant la desfășurarea evenimentelor îl face pe om să devină subiectul și obiectul unor acțiuni de transformare astfel încât să dobândească abilitățile unui luptător, capabil să-și îndeplinească misiunile ce i-au fost desemnate.

Am încercat să demonstrăm că reușitele și eșecurile soldaților care erau simpli executanți, erau influențate în cea mai mare măsură de ordinele și acțiunile ofițerului comandant care în primul rând era rezultatul unui proces de formare profesională și exponentul unei culturi organizaționale, a unui anumit model de mentalitate cazonă. Rezultatele sistemului de învățământ cu profil militar au fost vizibile nu doar în fiecare absolvent de școală de ofițeri, dar și în fiecare subunitate comandată de aceștia, în dubla lor calitate, de instructori și lideri în timpul acțiunilor de luptă. Disocierea reprezintă o eroare capitală, ofițerul fiind în primul rând investit cu o autoritate care îi era oferită împreună cu responsabilitatea de a coagula într-o formă unitară forțele, abilitățile și determinarea unor necunoscuți, care în timp aveau să îi devină oameni mai apropiați decât frații de sânge.

Istoria învățământului cu profil militar din România în perioada celui de Al Doilea Război Mondial nu a reprezentat, decât într-o măsură modestă o preocupare pentru cercetători și membrii corpului universitar, inclusiv pentru cei care au îmbrăcat haina militară, aceștia acordând o atenție preferențială marilor evenimente, bătălii și personalități care au marcat evoluția și deznodământul conflictului desfășurat la scară globală.

Această situație a determinat publicarea unui număr restâns de lucrări de referință și articole relevante care au ca subiect rețeaua de învățământ care a aparținut Ministerului Apărării Naționale/ Ministerului de Război, inclusiv formarea și specializarea ofițerilor Armatei Române. Lucrările identificate până în prezent au fost utile pentru susținerea demersului nostru, constituind un punct de plecare pentru realizarea unei cercetări mai speciale, reprezentată de o singură categorie de personal militar și totodată mai profundă având în vedere obiectivul de a urmări gradual formarea profesională a tinerilor care au făcut parte din cadrele de comandă ale Armatei Române. S-a constatat existența unui număr limitat de cărți ce prezintă istoria instituțiilor cu rol formator care au funcționat anterior sau în timpul conflictului.

O altă categorie de surse a fost reprezentată de memorii și jurnale scrise de participanții la evenimente, în care aceștia au prezentat informații despre studiile urmate, participarea pe front uneori și despre experiența prizonieratului. Se poate distinge o subcategorie restrânsă de memorii, a militarilor care au urmat școli de ofițeri activi în statul german, o parte dintre aceștia ezitând pentru mult timp să își descrie formarea și cariera militară, având în vedere schimbările politico-militare postbelice și marginalizarea la care au fost supuși.

Sursele istorice inedite au fost reprezentate în principal de documentele de arhivă păstrate la: Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității București, Arhivele Militare Naționale Române – București, Arhivele Militare Naționale Române (Depozitul Central de Arhivă) – Pitești, Arhivele Naționale Istorice Centrale București și Bundesarchiv-Militärarchiv Freiburg im Breisgau. Pentru studiul nostru, deosebit de utile au fost fondurile de la Arhivele Militare Naționale Române – București care ne-au permis să înțelegem mai bine, contextul în care au fost înființate, funcționarea și dezvoltarea instituțiilor de învățământ. Pentru completarea documentației realizată în biblioteci și arhive au fost utilizate interviuri de istorie orală cu martori ai evenimentelor politice și militare din perioada interbelică și din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Aceștia erau originari din ambele medii atât urban, cât și rural și aveau origini

sociale variate provenind din: familii de țărani, funcționari, militari etc. Nivelul de instruire a variat semnificativ, fiind influențat într-o mare măsură de resursele financiare: studii primare și secundare, absolvenți de licee militare și civile, școli militare de ofițeri activi și de rezervă din România, școli militare de ofițeri activi din statul german.

Pentru o mai bună înțelegere a particularităților care caracterizau instituțiile cu rol în formarea și specializarea ofițerilor Armatei Române începând cu anul 1941 s-a optat pentru prezentarea acestora în cadrul a cinci capitole distincte. Primul și ultimul capitol reprezintă două excepții care sunt justificate prin natura particulară a contextelor evocate, cel dintâi prezentând perioada de reorganizare a armatei și implicit a sistemului de învățământ, în timp ce ultima diviziune a lucrării oferă informații privitoare la școlarizarea și specializarea ofițerilor români în statul german. Anexele cuprind informații relevante despre o serie de aspecte precum: personalul didactic, cifre de școlarizare, manuale militare pentru diferite categorii de arme folosite în școlile militare din România, situații numerice cu elevii ofițeri trimiși să urmeze diferite forme de pregătire profesională în școlile Wehrmacht-ului.

În primul capitol „Învățământul militar din România la începutul celui de Al Doilea Război Mondial (1939-1941)” ne-am propus să facem o introducere asupra rețelei de licee, școli și centre de instrucție care au aparținut Ministerului Apărării Naționale, prezentând misiunea acestor instituții, gradul de evoluție și condițiile la care au trebuit să se adapteze, după rapturile teritoriale din vara și toamna anului 1940. Am considerat necesar să evidențiem rolul Misiunii Militare Germane de Instrucție și contribuția avută în reorganizarea Armatei Române în conformitate cu principiile unei noi doctrine de pregătire militară și rezultatele reale, cuantificabile care au fost obținute, semnalând totodată lipsurile și disfuncționalitățile acestui prim proces de colaborare pe linie militară între cele două țări.

Capitolul doi „Școlile militare de ofițeri activi (1941-1945)” a avut ca obiectiv cunoașterea importanței deținută de instituțiile cu atribuții principale în formarea viitorilor comandanți de plutoane și companii pentru diferite arme și specializări aparținând celor 3 categorii de forțe. Ca un element de noutate am încercat pentru început să conturăm portretele tinerilor care se puteau înscrie la școlile militare de ofițeri activi și modul în care se realiza selecția viitorilor cursanți. O atenție specială a fost acordată programelor școlare, disciplinelor studiate și membrilor corpului profesoral care prin efort, implicare și voință realizau un transfer

de cunoștințe, alături de un set de valori care împreună influențau formarea viitorilor sublocotenenți. Având în vedere procesul de dotare al armatei cu noi echipamente, piese de armament și tehnică de luptă, am apreciat ca fiind absolut necesară evidențierea unor aspecte relevante din funcționarea centrelor de instrucție ale armelor și modul în care contribuiau la specializarea tinerilor ofițeri. Totodată ne-am dorim să arătăm maniera în care mediul de formare profesională putea avea efecte dintre cele mai variate nu doar asupra competențelor profesionale, ci și asupra conduitei pe care viitori comandanți urmau să o aibă în relația cu superorii, dar mai ales cu subordonații.

În al treilea capitol „Școlile militare de ofițeri de rezervă (1941-1945)” ne-am propus să corectăm o eroare de percepție asupra școlilor de ofițeri de rezervă și a valorii combative deținute de absolvenții acestor instituții. Deși termenilor „rezervist” sau „de rezervă” li s-a atribuit în decursul timpului un sens mai limitat sau unul care exprimă o anumită formă de neîncredere, realitatea câmpurilor de luptă a demonstrat contrariul. Dacă din punct de vedere teoretic tinerii care au ajuns să studieze la Ploiești, Bacău sau Craiova nu făceau parte din categoria exponenților cu vocație pentru cariera militară, majoritatea aveau să demonstreze prin fapte că pot fi egali ofițerilor activi. De asemenea am încercat să argumentăm valoarea acestor structuri în procesul de modernizare al sistemului național de apărare și importanța lor pentru susținerea efortului de război, prin școlarizarea unui număr apreciabil de militari al căror rol în servirea patriei a fost tratat cu discreție prea mult timp.

Capitolul patru „Școala Superioară de Război (1941-1945)” are un caracter special, fiind singura diviziune a lucrării alocată pentru o analiză profundă a unei singure instituții de învățământ, care a deținut un rol capital în pregătirea de specialitate a ofițerilor de stat major. Caracterul său unic nu a însemnat alocarea unor resurse exponențiale în timpul războiului, fiind identificate numeroase aspecte sensibile și raporturi tensionate cu Marele Stat Major. În baza cercetărilor realizate până în prezent ne-am propus să prezentăm modul în care Școala Superioară de Război și-a îndeplinit misiunea de difuzare a noii doctrinei contraofensive la nivelul Armatei Române, asigurând totodată nevoile de încadrare ale unităților într-un mod relativ corespunzător.

Ultimul capitol „Formarea și specializarea ofițerilor români în Germania între 1941-1944” reprezintă un element de noutate având în vedere faptul că istoriografia militară nu

cuprinde un studiu amplu cu o perspectivă de ansamblu asupra acestui subiect. Am încerca să argumentăm nevoia și utilitatea școlarizării externe ca o consecință directă a unei evoluții parțiale a sistemului de învățământ cu profil militar din țară. Diferențele dintre cele două armate erau vizibile și în acest domeniu, existând atât aspecte pozitive (sub aspectul programei de studii, a materialului didactic și a caracterului aplicat), cât și negative (probleme de adaptare, riscurile de a cădea în luptă în timpul stagiului de practică pe front) în procesul de formare și specializare profesională. Am dorit să prezentăm faptul că, rezultatele obținute până la sfârșitul lunii august 1944 au fost notabile, prin realizarea unei pregătiri calitative a ofițerilor români superioară celei ce putea fi obținută în țară.

Astfel, în economia lucrării ne-am propus să realizăm o analiză critică și obiectivă a sistemului de învățământ cu profil militar, într-o dimensiune cât mai completă și relevantă pentru pregătirea și specializarea profesională a ofițerilor cu gradele de sublocotenent, locotenent și căpitan care au îmbrăcat uniforma Armatei Române în perioada de desfășurare a celui de Al Doilea Război Mondial. Folosind o varietate apreciabilă de surse am încercat să demonstrăm caracterul funcțional al rețelei de învățământ care aparținea Ministerului Apărării Naționale/ Ministerului de Război și modul în care au fost aplicate o serie de măsuri pentru dezvoltarea școlilor militare și a centrelor de instrucție ale armelor, cu scopul de a asigura o formare profesională mai bună pentru un număr mai mare de elevi ofițeri și comandanți de subunități. Prin evidențierea unor disfuncționalități și situații sensibile, am dorit să prezentăm o serie de provocări care au fost gestionate uneori cu succes, alteleori cu rezultate mai puțin semnificative.

Învățământul cu profil militar a reprezentat un subiect complex care a beneficiat de o atenție specială din partea autorităților române, în mod particular cele militare. Principalele idei erau discutate la nivelul cel mai înalt (Ministerul de Război, Marele Stat Major), mareșalul Ion Antonescu fiind informat asupra modului în care erau discutate propunerile de reformare și reorganizare a învățământului militar. Deciziile adoptate erau transmise instituțiilor de învățământ și centrelor de instrucție ale armelor sub forma unor ordine circulare, în majoritate prin intermediul Secției a V-a Instrucție și a diferitelor organe de conducere (precum Direcția Liceelor Militare, Direcția Învățământului Militar Superior etc.) care de asemenea urmăreau procesul de implementare și rezultatele obținute.

Pentru a concluziona considerăm că învățământul cu profil militar în perioada celui de Al Doilea Război Mondial a fost o provocare pentru autoritățile române și a reprezentat o prioritate. Procesul de formare și specializare al ofițerilor Armatei Române, precum și a celorlalte categorii de personal militar a constituit un demers complex, care s-a desfășurat în mai multe etape atât pe verticală cât și pe orizontală. Parte integrală a unui proiect mai amplu de reformare a armatei, învățământul militar a fost marcat de numeroase lipsuri, aspecte sensibile și situații delicate care și-au avut originea în acumularea în timp a unor decalaje semnificative. Considerăm că sistemul de învățământ cu profil militar a determinat evoluția armatei în ansamblu, chiar dacă procesul de instruire a fost condiționat și limitat de numeroase situații mai puțin pozitive care își puseseră amprenta încă din perioada interbelică. Suntem de părere că învățământ militar a inovat și a produs schimbări fundamentale, reușind astfel (măcar parțial) să răspundă nevoilor reale de formare profesională pentru cadrele armatei.

Bazându-ne pe cercetarea realizată până în prezent ne permitem să avansăm ideea că responsabilitatea principală pentru funcționarea învățământului militar a revenit în primul rând Conducătorului Statului, Ministerului Apărării Naționale și Marelui Stat Major, instituții cu rol hotărâtor în adoptarea deciziilor cu caracter executoriu. De asemenea responsabilitatea secundară a fost a fiecărui comandant de instituție de învățământ cu profil militar, indiferent de nivelul la care ne raportăm. Calitatea învățământului a influențat în mod direct formarea și specializarea profesională a ofițerilor, la fel cum situația armamentului și cantitatea munițiilor a condiționat puterea de foc a unităților angajate în luptă. Frontul a reprezentat examenul suprem atât pentru ofițeri, cât și pentru conducerea politică și militară a României. Lăsând deoparte carențele, indiferența și concepțiile depășite, nu pot fi puse la îndoială curajul tinerilor ofițeri, camaraderia acestora față de luptătorii aflați în tranșee și spiritul lor de sacrificiu pentru apărarea patriei.

Cuprins

Introducere	5
1.1 Cuvinte cheie	5
1.2 Importanța și relevanța temei	5
1.3 Scopul și obiectivele de cercetare	8
1.4 Istoriografia subiectului și sursele utilizate	10
1.5 Structura lucrării	16
1.6 Terminologie, metodologie	19
I. Învățământul militar din România la începutul celui de Al Doilea Război Mondial (1939-1941)	21
1.1 Învățământului militar înainte de implicarea României în război	21
1.1.1 Situația liceelor militare	21
1.1.2 Situația școlilor militare	28
1.1.3 Situația Școlii Superioare de Război	34
I.2 România în sfera de influență germană	38
I.2.1 Rapturile teritoriale din 1940 și consecințele alianțelor defensive	38
1.2.2 Noua orientare în politica externă și obținerea garanțiilor de securitate germane	42
1.3 Sosirea și rolul Misiunii Militare Germane de Instrucție (octombrie 1940 - iunie 1941)	48
1.3.1 Condițiile stabilite de factorii decidenți pentru sosirea misiunii	48
1.3.2 Măsurile adoptate la nivelul armatei și al sistemului de învățământ militar sub influența experienței de război a Armatei Germane	52
1.3.3 Rezultatele procesului de reorganizare și limitele sale	73
1.4. Concluzii	82
2. Școlile militare de ofițeri activi (1941-1945)	85
2.1 Profilul candidaților și criteriile de admitere	85
2.1.1 Caracterizarea tinerilor aplicanți	85
2.1.2 Probele pentru admitere	97

2.2 Curricula studiată și mediul cazon de formare profesională	101
2.2.1 Cursuri teoretice, cursuri de specialitate și aplicații practice	101
2.2.2 Aspecte referitoare la specializările din cadrul centrelor de instrucție ale armelor	140
2.2.3 Raporturile cu membrii corpului profesoral și ceilalți elevii	145
2.3 Concluzii	151
3. Școlile militare de ofițeri de rezervă (1941-1945)	159
3.1 Dezvoltarea instituțiilor care formau ofițeri de rezervă și profilul candidaților	159
3.1.1 Caracterizarea tinerilor aplicanți	159
3.1.2 Aspecte referitoare la activitatea școlilor de ofițeri de rezervă în anii războiului	163
3.2 Mediul cazon de formare profesională și consecințe ale exceselor de zel	182
3.2.1 Raporturile cu membrii corpului profesoral și ceilalți elevi	182
3.2.2 Aspecte sensibile în exercitarea funcțiilor de comandă	186
3.3 Concluzii	191
4. Școala Superioară de Război (1941-1945)	198
4.1 Misiunea Școlii Superioare de Război și organizarea instituției la începutul celui de Al Doilea Război Mondial	198
4.1.1 Misiunea și principiile de funcționare ale instituției	198
4.1.2 Schimbarea doctrinei și a metodelor de luptă	203
4.2 Profesori, absolvenți și elevi ai Școlii Superioare de Război	211
4.2.1 Membrii corpului profesoral și problemele de încadrare	211
4.2.2 Criteriile de admitere în școală. Examenе teoretice și probe practice	221
4.3 Curricula studiată și mediul cazon de formare profesională	230
4.3.1 Conferințe teoretice și aplicații pe teren	230
4.3.2 Călătorii de studii și stagii pe front	235
4.4 Concluzii	240
5. Formarea și specializarea ofițerilor români în Germania între 1941-1944	245
5.1 Considerații asupra sistemului militar german	245

5.1.1 Școlarizarea militarilor români în spațiul german între tradiție și necesitate	245
5.1.2 Particularități ale sistemului militar german în perioada interbelică și în timpul celui de Al Doilea Război Mondial	248
5.2 Pregătirea promoției de ofițeri 1943	253
5.2.1 Etape în formarea primului grup de ofițeri începând cu anul 1941	253
5.2.2 Revenirea în țară și numirea în funcții de comandă	257
5.3 Pregătirea promoției de ofițeri 1944	259
5.3.1 Cadrul juridic și criteriile de selecție pentru elevii ofițeri	259
5.3.2 Repartizarea și încadrarea elevilor la diferite arme și unități. Prima etapă de formare (Rekrutenzeit)	262
5.3.3 Aplicarea și verificarea cunoștințelor în condiții reale de luptă. Stagiul de practică în unități operaționale (Frontbewegung)	271
5.3.4 Revenirea absolvenților în țară și reintegrarea lor în structurile Armatei Române	277
5.3.5 Contribuția la efortul de război, de la partea sedentară și până în linia întâi	279
5.4 Pregătirea promoțiilor de ofițeri 1945 și 1946	282
5.4.1 Cadrul juridic și criteriile de selecție pentru elevii ofițeri	282
5.4.2 Diferențe de statut și dificultăți de acomodare	284
5.4.3. Realități și consecințe după schimbarea raporturilor de alianță din august 1944	286
5.5. Militari care au urmat cursuri de specializare	288
5.5.1 Ofițeri aparținând trupelor terestre	288
5.5.2 Ofițeri aparținând aviației și marinei	291
5.6. Concluzii	293
Concluzii	298
Anexe	306
Anexa 1. Instituțiile de învățământ și cifrele de școlarizare pentru Promoția 1941 <i>Regele Mihai I</i>	306
Anexa 2. Profesori civili care au predat la Școala Superioară de Război până în anul 1939 ...	307

Anexa 3. Regulamente și manuale militare care au avut la bază traduceri și adaptări după regulamentele și manualele militare germane folosite pentru pregătirea ofițerilor Armatei Române	310
Anexa 4. Listă cuprinzând numele absolvenților de licee militare care au plecat în luna iunie 1941 să urmeze școli de ofițeri activi în statul german	311
Anexa 5. Listă cuprinzând numele ofițerilor Promoției 1943 care au fost școlarizați în statul german și instituțiile/ unitățile militare la care au fost repartizați în România	313
Anexa 6. Listă cuprinzând numele absolvenților de licee militare care au plecat în luna iunie 1942 să urmeze școli de ofițeri activi în statul german	316
Anexa 7. Listă cuprinzând numele absolvenților de licee civile care au plecat în luna iunie 1942 să urmeze școli de ofițeri activi în statul german	322
Anexa 8. Listă cuprinzând numele absolvenților școlilor militare de ofițeri activi din Germania promoția 1944 și specializările obținute	323
Bibliografie	327

Bibliografie

I. Surse istorice

A. Documente inedite

1. Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității București:
 - Arhiva Operativă.

2. Arhivele Militare Naționale Române – București:
 - Fond Corpul 1 Armată.
 - Fond Corpul 10 Armată.
 - Fond Decorații.
 - Fond Inspectoratul General al Formațiunilor Motomecanizate.
 - Fond Liceul Militar „Ștefan cel Mare”.
 - Fond Marele Stat Major. Serviciul Istoric.
 - Fond Ministerul de Război. Cabinetul Ministrului.
 - Fond Ministerul de Război. Inspectoratul General al Armatei.
 - Fond Secția 7 Legături – teritoriu pe anii 1940-1950.
 - Fond Serviciul Istoric.
 - Fond Statul Major General.
 - Fond 245 Subsecretariatul de Stat al Marinei. Secretariatul General. Biroul Regulamente și Dotare.
 - Fond 405 Centrul de Instrucție al Artileriei Antiaeriene 1.03.1939 - 30.06.1944.
 - Fond 462 Direcția Liceelor Militare.
 - Fond 948 Secția 1.
 - Fond 948 Secția 5 RS.
 - Fond 950 Cabinetul Ministrului.
 - Fond 3049 Centrul de Instrucție al Infanteriei Făgăraș 1.02.1939 – 20.08.1942.
 - Fond 3050 Centrul de Instrucție al Artileriei 17.04.1940 – 15.11.1943.
 - Fond 3055 Centrul de Instrucție al Geniului 21.10.1921 – 15.02.1945.
 - Fond 3065 Centrul de Instrucție Apărare Chimică și Gaze 15.03.1939 - 1.12.1943.

- Fond 5274 Liceul Militar "Dimitrie Alexandru Sturdza" Craiova 15.03.1939 - 10.5.1945.
- Fond 5275 Liceul Militar "General George Macarovici" 15.03.1939 - 10.5.1945.
- Fond 5423 Secția 7 Legături cu Armatele Aliate.
- Fond 5432.
- Fond 6451 Școala Superioară de Război.
- Fond 6452 Școala Pregătitoare de Ofițeri de Rezervă de Artilerie nr. 1 Craiova 1.07.1922 – 15.02.1945.
- Fond 6453 Școala de Ofițeri Activi de Infanterie 1847 – 1945.
- Fond 6454 Școala de Ofițeri Activi de Artilerie 7.04.1881 - 31.12.1945.
- Fond 6455 Școala de Ofițeri de Transmisiuni 1.07.1942 - 22.02.1945.
- Fond 6457 Școala de Ofițeri Tehnici Auto 23.08.1944 - 22.09.1944.
- Fond 6459 Școala de Ofițeri de Rezervă de Infanterie nr. 1 Ploiești 23.08 - 11.09.1944.
- Fond 6460 Școala de Ofițeri de Rezervă de Infanterie nr. 2 Bacău 14.10.1920 - 20.12.1944.
- Fond 6461 Școala de Ofițeri de Rezervă de Infanterie nr. 3 Câmpulung Muscel 25.06.1942 - 18.06.1945.
- Fond 6462 Școala de Ofițeri de Rezervă de Infanterie nr. 6 Ineu 1.11.1943 - 15.02.1945.
- Fond 6465 Școala de Ofițeri Activi de Artilerie Craiova 07.04 - 31.12.1945.
- Fond 6476 Școala de Fii de Militari Iași 1885 – 1948.
- Fond 6618.
- Fond 6629.

3. Arhivele Militare Naționale Române (Depozitul Central de Arhivă) – Pitești:

- Fondul de Arhivă creat de Comisariatul Militar Județean Alba.
- Fondul de Arhivă creat de Comisariatul Militar Județean Argeș.
- Fondul de Arhivă creat de Comisariatul Militar Județean Bacău.
- Fondul de Arhivă creat de Comisariatul Militar Județean Brașov.
- Fondul de Arhivă creat de Comisariatul Militar Regiunea Galați.
- Fondul de Arhivă creat de Comisariatul Militar Județean Iași.
- Fondul de Arhivă creat de Comisariatul Militar Județean Ilfov.

- Fondul de Arhivă creat de Comisariatul Militar Județean Vâlcea.
- Fondul de Arhivă Memorii Tineri.

4. Arhivele Ministerului Afacerilor Externe:

- Fond 71/1939 E9 IV8 Misiunea Militară Germană în România.

5. Arhivele Naționale Istorice Centrale București:

- Fond Marele Stat Major.
- Fond Ministerul Apărării Naționale. Direcția Justiție Militară.
- Fond Ministerul Apărării Naționale. Direcția Licee Militare.
- Fond Ministerul de Război. Cabinetul Ministrului 2.
- Fond Ministerul de Război. Inspectoratul General al Armatei.
- Fond Ministerul de Război 1900-1952. Direcția Licee Militare.
- Fond Președinția Consiliului de Miniștri.
- Fond Președinția Consiliului de Miniștri. Cabinet Ion Antonescu.
- Fond Președinția Consiliului de Miniștri. Cabinet Militar.
- Fond Serviciul de Informații al Armatei.

6. Arhiva personală:

- Personal Nachweis, Beförderung zum Leutnant (akt.) aparținând ofițerului Mircea Carp, eliberată de Obfhr.- Lehrgang der Panzertruppe Inspektion pe 3 martie 1944 (fotocopie).
- Adeverință de luare evidență ca rezident al orașului Regensburg, eliberată ofițerului Aurel Cristea de US Military Government of Germany pe 3 august 1945 (fotocopie).
- Documente referitoare la clarificarea situației militare a elevului ofițer Vlad Crivăț după revenirea din prizonieratul german, 1945-1946 (fotocopii).

7. Bundesarchiv-Militärarchiv Freiburg im Breisgau:

- Fond RH 2 (Generalstab des Heeres).
- Fond RH 2 – OKH/Generalstab des Heeres - /2926.
- Fond RH 6 – Generalstab des Heeres/ Chef HNW -/4.
- Fond RH 12-1 (Inspektion der Kriegesschulen des Heeres).

- Fond RH 31-I Deutsche Heeresmission in Rumänien.
- Fond RW 4 – Oberkommando der Wehrmacht/ Wehrmachtführungsstab.

B. Interviuri de istorie orală

- Arhip Gheorghe, colonel (r.)
- Buchholzer Corneliu Micandru
- Cihovschi-Leonaș Erast-Leandru, colonel (r.)
- Ciupercă Andone, sublocotenent (r.)
- Condrache Ion, plutonier major (r.)
- Di Cesare Ioan, general-locotenent (r.)
- Dimofte Ștefan, general-locotenent (r.)
- Dobran Ion, general-locotenent (r.)
- Drăgan, Emil, colonel (r.)
- Frățilă Nicolae, sublocotenent (r.)
- Gheorghe Ioan, colonel (r.)
- Hurezeanu Nicolae, colonel (r.)
- Lemnaru Eugen, colonel (r.)
- Leonte Ioan, general de brigadă (r.)
- Leru Octavian, general (r.)
- Măntescu Ion, colonel (r.)
- Munteanu Sergiu, colonel (r.)
- Năstase Constantin, general-maior (r.)
- Neicof Alexandru, colonel (r.),
- Negruță Alexandruță, colonel (r.)
- Păunescu Cicerone, colonel (r.)
- Philippi Paul, SS-Untersturmführer
- Prunduș Gheorghe, general de brigadă (r.)
- Pușcă Vasile, sublocotenent (r.)
- Roman Dumitru
- Sohaciu Ștefan, colonel (r.)
- Stoian Dan, general de flotilă aeriană (r.)

- Străjan Ioan, sublocotenent (r.)
- Theodoru Radu, general-maior (r.)
- Vasilache Romu-Dumitru, general-maior (r.)
- Zavati Constantin, colonel (r.)
- Zbrâncea Gheorghe, colonel (r.)

C. Documente publicate

- Ardeleanu, Ion; Arimia, Vasile *23 august 1944 – Documente, volumul I (1939-1943)*, ed. Științifică și enciclopedică, București, 1984.
- Constantiniu, Florin (coord.), *Antonescu-Hitler. Corespondențe și întâlniri inedite (1940-1944)*, vol. I, ed. Cozia, București, 1991.
- Hitler, Adolf, *Directive de război*, ed. Elit, Iași, 2002.
- Jarausch, Konrad H. (editor), *Reluctant Accomplice. A Wehrmacht Soldier's Letters from the Eastern Front*, Princeton University Press, Princeton, USA, 2011.
- Nicolescu, Gheorghe (coord.), *Relații militare româno-germane 1939-1944. Documente*, ed. Europa Nova, București, 2000.
- Ocoleanu, Ionuț-Mihăiță; Bojor, Marius-Daniel, *Noi am luptat în Cotul Donului. Mărturiile ofițerilor și subofițerilor scăpați din iad. Declarații, hărți, rapoarte, dări de seamă. Documente inedite integrale*, ed. Militară, București, 2023.
- Pelin, Mihai, *Mareșal Ion Antonescu. Epistolarul infernului*, ed. Viitorul Românesc, București, 1993.
- Trașcă, Ottmar, Stan, Ana-Maria, *Rebeliunea legionară în arhivele străine (germane, maghiare, franceze)*, ed. Albatros, București, 2002.
- *** *Documentî. vneșnei Politiki SSSR 1940-22 iunia 1941*, Tom Tvasați Trepti Cniga Ervaia, vol. XXXI, Moskva, Mezinarodnie Otnoșenia, 1995.
- *** *Transilvanskii vopros. Venghero-rumânskii territorialnîi spor I SSSR. 1940-1946. Dokumentî*, Moskva, Federația Rusă, 2000.
- Monitorul Oficial 1939-1945.

D. Jurnale, memorii, volume de mărturii

- Agapia, Mircea; Pentelescu, Aurel; Emil, Ion (coordonatori), *Cartea amintirilor absolvenților. O sută de promoții (1889-1995)*, ed. Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1994.
- A.N.V.R., *Veteranii pe drumul onoarei și jertfei (1941-1945). Având peste Carpați (Mărturii despre acțiunile armatei române pentru eliberarea nord-vestului Transilvaniei) 23 august – 25 octombrie 1944*, ed. Vasile Cârlova, București, 1994.
- A.N.V.R., *Veteranii pe drumul onoarei și jertfei (1941-1945). De la Carei în podișul Boemiei (Mărturii privind acțiunile armatei române pe teritoriile Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei) octombrie 1944 – mai 1945*, ed. Vasile Cârlova, București, 1995.
- A.N.V.R., *Veteranii pe drumul onoarei și jertfei (1941-1945). Spre cetățile de pe Nistru (Mărturii, episoade, documente privind acțiunile Armatei române în campania de eliberare a Basarabiei, nordului Bucovinei și Ținutului Herța) 22 iunie - 26 iulie 1941*, ed. Vasile Cârlova, București, 1996.
- A.N.V.R., *Veteranii pe drumul onoarei și jertfei (1941-1945). De la Nistru la Marea de Azov (Mărturii, episoade și documente privind acțiunile armatei române de la Nistru la Marea de Azov, la Odessa, în Crimeea și la sud de Harkov) iulie 1941 - iulie 1942*, ed. Vasile Cârlova, București, 1997.
- A.N.V.R., *Veteranii pe drumul onoarei și jertfei (1941-1945). De la Stalingrad la Bătălia Moldovei (Mărturii, episoade și documente privind acțiunile armatei române în bătăliile din Cotul Donului și Stepa Kalmukă, din Caucaz și Crimeea, precum și în Bătălia Moldovei) august 1942 - august 1944*, ed. Vasile Cârlova, București, 1997.
- A.N.V.R., *Veteranii pe drumul onoarei și jertfei (1941-1945)*, ed. Vasile Cârlova, București, 1998.
- A.N.V.R., *Veteranii pe drumul onoarei și jertfei. Ultimele mărturii 1940-1945*, vol. VII, ed. Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2002.
- A.N.V.R., *Armata Română în vâltoarea războiului 1941-1945*, ed. Vasile Cârlova, București, 2002.
- A.N.V.R., *Veteranii pe drumul onoarei și jertfei – Memorial – Corolar al volumelor I-X*, ed. Universității Naționale de Apărare "Carol I", București, 2007.
- A.N.V.R., *Veteranii pe drumul onoarei și jertfei – Memorial – Corolar al volumelor I-IX*, vol. X, ediția a II-a, revăzută, ed. România Pur și Simplu, București, 2009.

- Bastable, Jonathan, *Voices from Stalingrad. First-hand accounts from World War II's Cruellest Battle*, Greenhill Books, London, 2019.
- Bucheru, Eugeniu, *Istории nescrise, infamii neprescise. Amintiri despre război, captivitatea în UR.S.S. și viața în comunism*, ed. Humanitas, București, 2019.
- Carol al II-lea, rege al României, *Însemnări zilnice. 1937-1951*, vol. III 15 decembrie – 7 septembrie 1940 (Caietele 11-11A), ediție îngrijită, note, glosar și indice de Nicolae Rauș; Studiu introductiv de Ioan Scurtu, ed. Scripta, București, 1998.
- Carp, Mircea, *Aici Mircea Carp. Să auzim numai de bine!*, ed. Polirom, Iași, 2012.
- Carp Mircea, „*Vocea Americii*” în *România (1969-1978)*, ed. Polirom, Iași, 1997.
- Carp, Mircea, *Mircea Carp. Un veac dăruit țării*, volum aniversar Memoria, volum îngrijit de Cosmin Budeancă, ed. Fundației Culturale Memoria, București, 2023.
- Ciano, Galeazzo, *Jurnal Politic*, ed. Elit, Ploiești, 1997.
- Coroi, Livia, *Al Doilea Război Mondial în memoria veteranilor din zona Brad, județul Hunedoara. Interviuuri*, vol. I, vol. II, ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2013.
- Dickfeld, Adolf, *Footsteps of the hunter*, J.J. Fedorowicz Publishing, Winnipeg, Canada, 1993.
- Dobran, Ion, *Jurnalul locotenentului Dobran*, ed. Modelism, București, 2010.
- Dumitru, Ion S., *Tancuri în flăcări. Amintiri din cel de-al doilea război mondial*, ed. Nemira, București, 1999.
- Fontaine, Marcel, *Jurnal de război. Misiune în România noiembrie 1916 - aprilie 1918*, ed. Humanitas, București, 2017.
- Gîju, Dan, *Pumnul de Fier. Confesiunile colonelului (r) Gheorghe Cojocea, fost Leutnant în Wehrmacht*, ed. Phobos, București, 2003.
- Gîju, Dan, *Războiul lupilor păduchioși. Confesiunile unui fahnenjunkler*, București, ed. Favorit, 2013.
- Greceanu, Tudor, *Drumul celor puțini. Amintirile unui pilot de vânătoare ieșit din încercuirea de la Stalingrad*, ed. Vreamea, București, 2016.
- Gulan, Aurelian, *Mărturii din Iadul Roșu (de la Vorkuta la Gherla)*, ed. Petrion, București, 1995.
- Gulan, Aurelian, *Victime și călăi. Amintiri din Gulag*, ed. Criterion Publishing, București, 2010.

- Halder, Franz, *Jurnal*, ed. Elit, Ploiești, 1993.
- Hansen, Erik, *Erik Hansen își amintește*, ed. Mii de cărți, Bragadiru, 2019.
- Manoilescu, Mihail, *Dictatul de la Viena. Memorii iulie-august 1940*, ed. Enciclopedică, București, 1991.
- Mătrescu, Mihai, manuscris care curpinde informații referitoare la perioada în care autorul a urmat programul de școlarizare în statul german și despre experiența sa combativă ca ofițer al Armatei Române (fotocopiate).
- Năstase, Constantin, *Constantin I. Năstase. Un secol de viață*, ed. Ordessos, Pitești, 2017.
- Nedelcu, Ion, *Monografie română Liceul Militar "Mihai Viteazul". Târgu Mureș - Timișoara - Alba Iulia*, tip. Hrisovul, București, 1997.
- Neicof, Alexandru, *Bal mascat la Wehrmacht. Roman memorialistic*, 1978 (memorii tehnoredactate ce au ca subiect perioada în care autorul a studiat în statul german la diferite școli militare în intervalul 1942-1944). Exemplar unic păstrat în colecția autorului.
- Netejoru, Gheorghe, *Și eu am luptat în Est. Spovednia unui fost prizonier de război*, ed. Militară, București, 2010.
- Pantazi, Ion, *Am trecut prin iad*, ed. Paul, București, 2022.
- Pentelescu, Aurel; Nicoară, Marius-Adrian; Antoniu, Dan, *Generalul de Flotilă Aeriană Ion-Strătuț Dobran veteran de război*, tip. Editgraph, Buzău, 2010.
- Petrescu, Alexandru, *Detașamentul Păuliș*, ed. Militară, București, 1965.
- Petrescu, Ion Benone, *Liceul militar „Nicolae Filipescu” de la Mănăstirea Dealu 1912-1940 (1948)*, ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2002.
- Popescu, Dumitru, *La porțile Timișoarei*, ed. Militară, București, 1968.
- Ralu, Ioana, *O viață închinată adevărului: Gheorghiuță Savel*, ed. Lir, Iași, 2003.
- Ramf, Dan, *Bunicii noștri, eroii noștri*, vol. I 2017, vol. II. 2018, vol. III, 2022 ed. Militară, București.
- Roboiu, Nicolae; Enescu, Sorin, *Șoimii de la Mănăstirea Dealu. Amintiri despre Liceul Militar "Nicolae Filipescu" de la Mănăstirea Dealu 1912-1948*, f. e., București, 1993.
- Sohaciu, Ștefan, *Prizonier de război*, tip. Editgraph, Buzău, 2014.
- Staicu-Buciumeni, Neculai, *90 de ani de la înființarea Liceului Militar „Nicolae Filipescu”*, ed. „Făt-Frumos”, București, 2002.

- Stătescu, Tiberiu, *Amintiri despre aviație și aviatori*, ed. Host Models, Brașov, 2012.
- Stinghe, Ioan Dragoș, *Destinul tinereții noastre*, ed. Militară, București, 2005.
- Stinghe, Ioan Dragoș, *Cuceritorii văzduhului*, ed. Militară, București, 2006.
- Susan, Dumitru, *Cel mai greu examen. Păuliș – 1944*, ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1989.
- Șerban-Iancu, Bogdan, *Romanticii. Piloții Majestății Sale*. ed. Corint, București, 2023.
- Tobă-Hatmanu, Ion, *Jurnal de război și de pace. Memorialul din Siberia*, ed. Favorit, București, 2014.
- Torrey, Glenn (editor), *Generalul Henri Berthelot. Memorii și corespondență 1916-1919*, ed. Militară, București, 2012.
- Vălenaș, Liviu, *Soldat al mareșalului Ion Antonescu. Convorbiri cu Ion Pantazi*, ed. Vremea, București, 2001.
- Wittmann, Anna, *Coșmar în Balcani. Un sas transilvănean în cel de-al Doilea Război Mondial. După relatările lui Friedrich (Fred) Umbrich*, ed. Cartier, București, 2015.
- Zamfirescu, Cornel, *Prietenul meu Armand. Cine a fost Armand Călinescu - Mărturii*, Fundația Culturală Magazin Istoric, ed. Presa Națională, București, 1992.
- Zavati, Constantin, *Memoriile unui ofițer de artilerie. Liceul Militar din Cernăuți. Al Doilea Război Mondial: Pe frontul de Est și pe frontul de Vest*, ed. Ateneul Scriitorilor, Bacău, 2015.

II. Lucrări generale și speciale

- Academia Militară, *Activitatea Școlii Superioare de Război – Academia Militară reflectată în publicistica militară românească*, uz intern editat de Academia Militară, București, 1989.
- Academia Militară, „*Buletinul Academiei Militare*” – *Sumar cu indice de autori și indice tematic*, uz intern editat de Academia Militară, București, 1989.
- Academia Militară, *Catalog selectiv cu lucrări didactice, științifice, tehnice de doctrină și artă militară, elaborate de cadrele Școlii Superioare de Război și Academiei Militare (1889-1989)*, uz intern editat de Academia Militară, București, 1989.
- Achim, Theodor, *Cauzele prăbușirii blocului Carlton – învățăminte*, ed. Cartea Românească, București, 1941.

- Agapie, Mircea; Chiriac, Dănuț-Mircea; Hlihor, Constantin; Ion, Emil, *De la Școala Superioară de Război la Academia de Înalte Studii Militare. Comandanți, profesori, absolvenți 1889-1995*, ed. Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1995.
- Alexianu, Nicolae, *Transmisioniștii infanteriei. Instrucție-întrebuințare*, tip. Centrului de Instrucție al Infanteriei, Făgăraș, 1944.
- Anastasie, Tomița, *Din trecutul "României Militare" cu prilejul comemorării a 75 de ani de la apariția revistei 1864-1939*, tip. Marelui Stat Major, București, 1939.
- Anderson, Thomas, *Panzerartillerie. Firepower for the panzer division*, Osprey Publishing, Oxford, UK, 2019.
- Abelshauser, Werner; von Hippel, Wolfgang; Johnson, Jeffrey Alan; Stokes, Raymond G., *German industry and Global Enterprise. BASF: The History of a Company*, Cambridge University Press, New York, USA, 2004.
- Antonescu, Constantin, *Studiu critic asupra organizării cavaleriei moderne*, tip. Cavaleriei, Sibiu, 1938.
- Antoniu, Dan; Cicos, George, *IAR-80 - Istoria unui erou necunoscut*, ed. Modelism, București, 2000.
- Armă, Alexandru, *Bucureștiul sub bombardamente (1941-1944)*, ed. Militară, București, 2015.
- Armă, Alexandru, *Rănile unui oraș. Bucureștiul bombardat (4 aprilie – 26 august 1944)*, ed. Vremea, București, 2016.
- Arsenie, Valentin; Botezatu Petre, *Strategia militară românească în epoca modernă*, ed. Nummus, București, 1999.
- Atanasiu Dumitru; Atanasiu, Victor, *Contribuții la istoria învățământului militar din România*, vol I (1972), vol. II (1978), ed. Militară, București.
- Avram, Valeriu, *Aeronautica Română în Războiul de Întregire Națională (1916-1919)*, ed. Militară, București, 2018.
- Avram, Valeriu, *Căpitanul aviator Alexandru Șerbănescu. Asul cerului*, ed. VIS Print-Bren, București, 2012.
- Bachrach, Susan D, *Nazi Olympics. Berlin 1936*, Little Brown, New York, USA, 2000;

- Baier, Hannelore, *Deportarea etnicilor germani din România în Uniunea Sovietică 1945: culegere de documente de arhivă*, ed. Forumul Democrat al Germanilor din România, București, 1994.
- Barbul, Gheorghe, *Memorial Antonescu. Al treilea om al Axei*, ed. Institutul European, București, 1992.
- Bardeanu, Nicolae; Nicolaescu, Dan, *Contribuții la istoria Marinei Române*, ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1978.
- Baughen, Greg, *The RAF in the Battle of France and the Battle of Britain. A Reappraisal of Army and Air Policy 1938-1940*, Fonthill Media, Stroud, UK, 2016.
- Bejinariu, Mihai; Gușu, Doru, *Monografia Liceului Militar „Ștefan cel Mare”*, ed. Militară, București, 1994.
- Bîrleanu, Anton; Ștefan, Gheorghe, „Pe firul tradițiilor. Școala militară de geniu, construcții și căi ferate Panait Donici” în *Armata poporului*, nr. 15 (70), 10-16 aprilie 1991.
- Boda, Adrian, *Aliați și dușmani pe Frontul de Est. Percepția alterității în războiul antisovietic*, ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2020.
- Boda, Adrian, „Armata germană văzută de români: mărturii vs. documente,” în *Anuarul Școlii Doctorale Istorie, Civilizație, Cultură*, vol 4/2010, ed. Accent, Cluj-Napoca, 2010.
- Boda, Adrian, „Două destine, un război. Povestea vieții ca istorie trăită” în *Istoria culturii. Cultura istoriei*, ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2010.
- Boda, Adrian „Imaginea soldatului german în memoria combatanților români în cel de-al Doilea Război Mondial”, în *A.I.O.*, nr. 9/2008, ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2008.
- Boda, Adrian, „Istoria orală și conflictele militare” în *A.I.O.*, nr. 14/2014, ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2014.
- Bouverie, Tim, *Appeasement. Chamberlain, Hitler, Churchill and the road to War*, Tim Duggan Book, New York, USA, 2019.
- Broadberry, Stephen; Harrison, Mark, *The economics of World War I*, Cambridge University Press, Chambridge, 2009, UK.
- Buzatu, Gheorghe, (coord.), *Trecutul la judecata istoriei. Mareșalul Antonescu – Pro și contra*, ed. Mica Valahie, București, 2011.
- Carpentier, Jean; Lebrun, François, *Istoria Franței*, ed. Institutul European, Iași, 2001.

- Centrul de Instrucție al Infanteriei, *Instrucțiuni și program pentru vizita informativă a Școalei Superioare de Război, anul I 1-15 septembrie 1936*, tip. Centrului de Instrucție al Infanteriei, București, 1936.
- Cerăceanu, Ion, *Comandamentul Comunicațiilor și Informaticii 70 de ani de istorie 1942 - 1 iulie – 2012*, ed. Militară, București, 2012.
- Cerăceanu, Ion, *Transmisiunile Armatei Române 1873 – 2012*, ed. Militară, București, 2012.
- Cerăceanu, Ion; Dincă, Gheorghe, *Din istoria telecomunicațiilor. Repere cronologice principale*, ed. Militară, București, 2013.
- Cerăceanu, Ion; Popa, Vasile, *Transmisiunile Armatei Române în Campania din Est (1941-1944)*, ed. Militară, București, 2013.
- Cernăianu, Ion, *Adaptarea doctrine franceze în armata noastră*, tip. Adolf Auspitz, Lugoj, 1927;
- Chiper, Ioan; Constatiniu, Florin; Pop, Adrian, *Sovietizarea României. Percepții anglo-americe (1944-1947)*, ed. Iconica, București, 1993.
- Chiper, Ioan, *România și Germania nazistă. Relațiile româno-germane între comandamentele politice și interese economice (ianuarie 1933 – martie 1938)*, ed. Elion, București, 2000.
- Chirieș, Corneliu, „75 de ani de la înființarea Școlii Militare de Ofițeri de Rezervă Bacău” în *Carpica*, vol. XXVI, ed. Corgal Press, Bacău, 1997.
- Christopher, John, *German Infantry Weapons of the Second War War*, Amberley Publishing, Stroud, Gloucestershire, UK, 2014.
- Cioflină, Dumitru (coordonator), *Șefii Marelui Stat Major Român. Destine la răscruce 1941-1945*, ed. Militară, București, 1995.
- Citino, Robert M., *The path to Blitzkrieg. Doctrine and Training in the German Army 1920-1939*, Stackpole Books, Mechanicsburg, USA, 2008.
- Constantin Opreț, Dumitru Atanasiu, Victor Atanasiu, Constantin Petrovici, Ion Dăscălescu, Paul Opreșcu, *Contribuții la istoria învățământului militar din România*, vol. II perioada 1901-1947, ed. Militară, București, 1978.
- Constantin Opreț, Dumitru Atanasiu, Victor Atanasiu, *Învățământul militar românesc. Tradiții și actualitate*, ed. Militară, București, 1986.

- Constantin, Ticu, *Memoria autobiografică. Definirea sau redefinirea propriei vieți*, ed. Institutul European, Iași, 2004.
- Constantiniu, Florin, *Între Hitler și Stalin. România și pactul Ribbentrop-Molotov*, ed. Danubius, București, 1991.
- Constantiniu, Florin, *1941. Hitler, Stalin și România. România și geneza operațiunii „Barbarossa”*, ed. Univers Enciclopedic, București, 2002.
- Crânguș, Ion; Giurcă, Ion, *Cedarea și evacuarea Cadrilaterului în anul 1940*, ed. Conphys, Râmnicu Vâlcea, 2010.
- Cristea, Emilian-Mihai, *Din istoricul Școlii Militare de Ofițeri de Rezervă nr. 2 Bacău 1920-1945*, uz intern, Bacău, 1992.
- David V.; Nica, N.; Bichicean, Gheorghe, „Învățământul artileristic românesc” în *Revista de Istorie Militară*, nr. 4-5, 1993.
- Dinardo, Richard L., „The German Military Mission to Romania 1940-1941”, în *Joint Force Quarterly: 2nd Quarter 2013, Issus 69* (April 2013).
- Dinu, Bogdan, „Prizonieri în cel de-al III-lea Reich. Nicolae Vasaloglu: De la Mürwick la Lübeck. Luni de prizonierat (I). Ofițeri de marină români în lagărele germane” în *Marina Română*, anul XII, nr. 6 (80), iulie 2001.
- Dinu, Bogdan, „Prizonieri în cel de-al III-lea Reich. Nicolae Vasaloglu: De la Mürwick la Lübeck. Luni de prizonierat (I). Ofițeri de marină români în lagărele germane” în *Marina Română*, anul XII, nr. 6 (81), august 2001.
- Dinu, Bogdan, „Prizonieri în cel de-al Treilea Reich. Valeriu Ionescu-Oituz. Fotoreportaj de lagăr. Ofițeri de marină în lagărele Germaniei Naziste” în *Marina Română*, anul XII, nr. 8 (82), septembrie 2001.
- Dinulescu, Radu; Pătrașcu, Gheorghe, „Considerațiuni asupra războiului germano-polon” în *România Militară*, anul LXXVI, nr. 11-12 noiembrie-decembrie 1939.
- Dirk Richhardt, *Auswahl und Ausbildung junger Offiziere 1930–1945 Zur sozialen Genese des deutschen Offizierkorps*. Inaugural–Dissertation zur Erlangung des Grades eines Doktors der Philosophie des Fachbereichs Geschichte und Kulturwissenschaften der Philipps–Universität Marburg, Marburg, DE, 2002.

- Dobre, Dumitru; Dobre, Florica, „Tanchiști români în bătălia Moldovei”, în vol. *Armata română și patrimoniul național*, ed. Centrului Tehnic – Editorial al Armatei, București, 2010.
- Drăgan, Ion, *Istoria armeei tancuri din Armata Română*, ed. Militară, București, 2001.
- Dumitrescu, Polihron; Mănguț, Enache; Soare, Corneliu; Tudor, Gheorghe, *Pagini din gândirea militară românească*, ed. Militară, București, 1967.
- Dunstan, Simon, *Fort Eben Emael. The key to Hitler's victory in the West*, Osprey Publishing, Oxford, UK, 2005.
- Duțu, Alesandru, *Armata Română de la Prut la Stalingrad și înapoi la Prut (1941-1944)*, ed. Lexon-Prim, București, 2015.
- Duțu, Alesandru, *Între Wehrmacht și Armata Roșie. Relații de comandament româno-germane și româno-sovietice 1941-1945*, ed. Enciclopedică, București, 2000.
- Duțu, Alesandru, *Războiul (1941-1945). O altă abordare*, ed. Enciclopedică, București, 2019.
- Duțu, Alesandru, *Războiul de 1421 de zile (22 iunie 1941 – 12 mai 1945)*, ed. Univers Enciclopedic Gold, București, 2023.
- Duțu, Alesandru; Florica Dobre, *Drama generalilor români 1944-1964*, ed. Enciclopedică, București, 1997.
- Duțu, Alesandru; Retegan, Mihai, *Eliberarea Basarabiei și a nordului Bucovinei 22 iunie-26 iulie 1941*, ed. Fundației Culturale Române, București, 1999.
- Duțu, Alesandru; Retegan, Mihai, *Război și societate. România 1941-1945*, vol. 1 De la Prut la Crimeea (22 iunie – 8 noiembrie 1941), ed. Rao, București, 1999.
- Duțu, Alesandru, „Reorganizarea Armatei Române în perioada 1945-1947” în *Document*, anul XVII, nr. 1(62), 2014.
- Economu, Virgil, *Războiul care vine*, tip. Marelui Stat Major, București, 1939.
- Eichholz, Dietrich, *Krieg um Öl. Ein Erdölimperium als deutsches Kriegsziel 1938-1943*. Leipzig: Leipziger Universitätsverlag, DE, 2006.
- Fleischer, Wolfgang, *Military Technology of the First World War. Development, use and consequences*, Pen & Sword Books, Barnsley, 2017, UK.
- Florian, Gheorghe; Popescu, Mihai; Rotaru Ion, *Prezențe militare în știința și cultura românească*, ed. Militară, București, 1982.

- Förster, Jürgen, „Rumâniens Weg in die deutsche Abhängigkeit. Zur Rolle der deutschen Militärmission 1940-1941” în *Militärgeschichtliche Mitteilungen*, 1(1979).
- Frieser, Karl-Heinz, *Mitul Blitzkrieg-ului. Campania Wehrmacht-ului în Vest 1940*, ed. Militară, București, 2010.
- Gafencu, Mioara; Gafencu Sorin, *Colegiul Național „Nicu Gane” 150 (1870-2020) Excurs monografic cu o addenda până la Centenar, cu popasuri în crugul a încă 50 de ani, depășind fruntariile dintre veacuri și milenii*, ediția a II-a, ed. Studis, Iași, 2020.
- Gaujac, Paul, *Germany in Uniform - 1934. From Reichswehr to Wehrmacht*, vol. I, Histoire and Collections, Paris, FR, 2013.
- Găisseanu, Panait, *Grupul de recunoaștere de corp de armată și divizionar, tip. cavaleriei*, Sibiu, 1939.
- Georgescu, Maria, *Cadeți români la Saint-Cyr. Cadets Roumains à Saint-Cyr*, ed. Militară, București, 2002.
- Georgescu, Maria, *Cavaleriști români la Saumur*, ed. Militară, București, 2015;
- Gheorghe, Ion, *Mareșalul Antonescu. Un dictator nefericit*, ed. Paul Editions, București, 2019.
- Gheorghiu, Emil; Gheorghiu, George, *File din istoria cavaleriei și tancurilor din Armata Română*, ed. „Vasile Cârlova”, București, 2007.
- Gheorghiu, George „Locotenentul Marius Dumitrescu” în *România Eroică* , nr. 3-4 (10-41), 2010.
- Gheorghiu, George, *Tancurile, 95 de ani de existență în Armata României 1919-2014*, ed. Lumina Tipo, București, 2014.
- Gherghina, Narcis, „Misiunea Militară Germană în România. Preliminarii politico-diplomatice” în *Document*, anul VII, nr. 4 (26), 2004.
- Gilbert, Adrian, *Waffen-SS. Hitler's Army at War*, Da Capo Press, New York, USA, 2019.
- Giurcă, Ion; Georgescu, Maria, *Statul Major General Român (1859-1950). Organizare și atribuții funcționale*, ed. Militară, București, 2012.
- Gîju, Dan, *Așii Aviației Regale*, ed. Favorit, București, 2018.
- Gîju, Dan, *Secolul tanchiștilor. Publicistică, note de lector și confesiuni*, ed. Favorit, București, 2019.

- Gîju, Dan, *Vânătorii negri. Ultimul comando românesc al lui Hitler*, ed. Favorit, București, 2014.
- Gîju, Dan, *Zodia capului de mort*, ed. Phobos, București, 2005.
- Glantz, David, *Red storm over the Balkans. The failed invasion of Romania, spring 1944*, University Press of Kansas, Lawrence, 2007, USA.
- Glantz, David; House, Jonathan, *Stalingrad*, University Press of Kansas, Lawrence, Kansas, 2017, USA.
- Goeschel, Christian, *Mussolini și Hitler. Făurirea alianței fasciste*, ed. Orizonturi, București, 2018.
- Goss, Chris, *Luftwaffe Training Aircraft: The Training of Germany's Pilots and Aircrew Through Rare Archive Photographs*, Frontline Books, Bamsley, UK, 2019.
- Grecu, Dan Simion, „Spitalul de Rezervă Românesc din Sonnberg, Austria (al Principesei Iliana) 1943-1944” în *Filatelia*, an LIX (2009), nr. 643, noiembrie-decembrie 2009.
- Gregor, Neil, *Daimler-Benz in the Third Reich*, St. Edmundsbury Press, Southend-on-Sea, UK, 1998.
- Heinen, Armin, *Legiunea Arhanghelului Mihail. O contribuție la problema fascismului internațional*, ed. Humanitas, București, 1999.
- Heinz, Guderian, *Achtung-Panzer! The development of armored forces, their tactics and operational potential*, Cassell, London, UK, 1999.
- Heynes, Rebecca, *Polica României față de Germania între 1936-1940*, ed. Polirom, Iași, 2003;
- Hildebrand, Hans; Henriot, Ernest, *Deutschlands Admirale 1849–1945 Band 1: A-G (Ackermann bis Gygas)*, Biblio Verlag, Osnabrück, DE, 1988.
- Hilgruber, Andreas, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu. Relațiile germano-române 1938-1944*, ed. Humanitas, București, 1994.
- Hofer, Walther, *Die Entfesselung des Zeiten Weltkrieges. Eine Studie über die internationalen Beziehungen im Sommer 1939*, Fischer S. Verlag, Frankfurt am Main, DE, 1964.
- Hogg, Ian V., *German artillery of World War Two*, Frontline Book, Barnsley, 2013.
- Horne, Alistair, *The price of Glory. Verdun 1916*, Penguin Books, London, 1994, UK.
- Hunt, Richard, „Remembering World War Two. The Role of the Oral History”, în *The Public Historian*, vol XVI, no. 2, University of California Press, Berkeley, California, 1994, USA.

- Ichim, Eugen, *Ordinul Militar de Război „Mihai Viteazul”*, ed. Modelism & Jertfa, București, 2000.
- Ioan, Gheorghe, „După un an de război european. Constatări și reflexiuni pentru viitor” în *România Militară* anul LXXVII, nr. 9-10 septembrie – octombrie 1940.
- Ion, Emil, *100 de ani Școala Superioară de Război din România – contribuții la dezvoltarea științei și artei militare românești (1889-1989)*, ed. Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1999.
- Ionescu, Grigore, *Istoria aviației române*, ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1984.
- Iorga, Filip Lucian, *Un cântec de lebedă. Vlăstare boierești în Primul Război Mondial*, ed. Corint, București, 2016.
- Iorga, Nicolae, *Stări sufletești și războaie. Lecții la Școala Superioară de Război în 1938 tipărite pentru ascultătorii săi*, ed. și tip. Școlii Superioare de Război, București, 1939.
- Jeffrey, T. Fowler, *Axis Cavalry in World War II*, Ospray Publishing, Oxford, UK, 2001.
- Jentz, L. Thomas, *Schwerer Panzerspaehwagen (Sd.Kfz.234)*, Darlington Publishing, New York, USA, 1998.
- Jung, Hans-Joachim, *The History of Panzerregiment ‘Grossdeutschland’*, Fedorowicz Publishing, Winnipeg, Canada, 2000.
- Jurado, Carlos Caballero, *The Condor Legion. German Troops in the Spanish Civil War*, Osprey Publishing, Oxford, UK, 2013.
- Kaltenegger, Roland, *Fahnenjunker und Oberjäger der Reserve Ernst Clemente. Vom ersten Einsatz im Hochkaukasus zum Ritterkreuzträger*, Flechsig Verlag, Berlin, DE, 2018.
- Karcher, Nicola Kristin; Kjøstvedt, Anders G. (editori), *Movements and Ideas of the Extreme Right in Europe. Positions and continuities*, Peter Lang Edition, Frankfurt am Main, DE, 2012.
- Ketley, Barry; Rolfe, Mark, *Luftwaffe Fledglings 1935-1945. Luftwaffe Units & Their Aircraft*, Hikoki Publications, Manchester, UK, 1999.
- Landwehr, Richard, *Voluntari români în Waffen-SS 1944-45*, Casa de editură Sedan, Cluj Napoca, 1997.
- Lendvai, Paul, *The Hungarians. A Thousand Years of Victory in Defeat*, Princeton University Press, Princeton, USA, 2003.

- Lister, David, *Forgotten Tanks and Guns of the 1920s, 1930s and 1940s*, Pen and Sword Military, Barnsley, UK, 2022.
- Lloyd, Nick, *The Western Front. A History of the Great War 1914-1918*, Viking, London, 2021, UK.
- Lofgren, Stephen, „U.S. Army Guide to Oral History”, Center of Military History, United States Army, Washington D.C., Washington, 2006, USA.
- Manafu-Târgoviște, Alexandru, *Cavaleria română. Artă, credință, spirit și tradiție*, ed. Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2010.
- Manafu-Târgoviște, Alexandru, *Simboluri ale devenirii românești. Liceul Militar 'Nicolae Filipescu' de la Mănăstirea Dealu (Aninoasa - Dâmbovița)*, f. e., Târgoviște, 2012.
- Manvell, Roger; Fraenkel, Heinrich, *Doctor Goebbels. Viața sinistră și moartea sa*, Meteor Publishing, București, 2013.
- Mann, Chris, *SS-Totenkopf. The of the 'Death's Head' division 1940-1945*, The History Press, Cheltenham, UK, 2001.
- Marcu, Duiliu, *Arhitectura 1912-1960*, ed. Tehnică, București, 1960.
- Marin, Gheorghe, *Istoria cavaleriei române*, ed. Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1998.
- Marinescu, Floricel, *Ordinul Ferdinand I și Medalia Ferdinand I*, ed. Mega, Cluj-Napoca, 2013.
- Marmeliuc, Dimitrie; Andrieșescu, Ioan, *Eroului de la Cireșoaia: Ion Grămadă – 20 de ani de la moartea sa – Omagiu prietenesc și camaraderesc*, colecția Revistei „Junimea Literară”, Cernăuți, 1936.
- Matei, Elena, „Sosirea Misiunii Militare Germane în România” în *Magazin istoric*, anul XXXVIII, nr. 5, mai 2004;
- Mazower, Mark, *Inside Hitler's Greece: The Experience of Occupation, 1941-44*, Yale University Press, New Heaven, USA, 2001.
- Meyer, Michael; Stipdonk, Paul, *The Luftwaffe from training school to the Front. An Illustrated Study 1933-1945*, Schiffer Publishing, Atglen, Pennsylvania, USA, 1997.
- Michaelis, Rolf, *Die Kavallerie-Divisionen der Waffen-SS*, Leonidas Verlag, Berlin, DE, 2007.
- Midan, Christophe, *Carol al II-lea și teroarea istoriei*, ed. Militară, București, 2008.

- Milata, Paul, *Între Hitler, Stalin și Antonescu. Germanii din România în Waffen-SS*, ed. Schiller, Sibiu, 2018.
- Mitcham Jr., Samuel W., *Rommel's Desert War. The life and death of the Afrika Korps*, Stackpole Books, Mechanicsburg, Pennsylvania, USA, 2007.
- Mitcham Jr., Samuel W. *Triumphant Fox. Erwin Rommel and the rise of the Afrika Korps*, Stackpole Books, Mechanicsburg, Pennsylvania, USA, 2009.
- Mitcham Jr. Samuel W., *The Rise of the Wehrmacht: The German Armed Forces and World War II*, Volume 1-II, Praeger, Westport, USA, 2008.
- Moiescu, Gabriel Florin „Istoricul învățământului de artilerie și rachete antiaeriene” în *Document*, anul XV, nr. 2 (56) 2012.
- Morisi, Paolo, *The Italian Folgore Parachute division. Operation in North Africa 1940-1943*, Helion & Company, Warwich, UK, 2016.
- Moșgeanu, Marian, „Filosofia războiului la români” în *Document*, an X, nr. 1-4 (35-38) 2007.
- Moșneagu, Marian; Nicolae, Octavian-Gabriel, *Marina Militară Română 1860-1960*, ed. Ovidius University Press, Constanța, 2009.
- Murray, Williamson, *Military adaptation in War. With Fear of Change*, Cambridge University Press, New York, USA, 2011.
- Müller, Rolf-Dieter, *Alături de Wehrmacht „Cruciada împotriva bolșevismului”: aliați, voluntari, auxiliari*, ed. Militară, București, 2015.
- Neamțu, Gheorghe; Neamțu, Gelu; Fărcaș, Ananie, *Fapte de arme în marșul spre Vest: România în Al Doilea Război Mondial: pe bază de documente inedite*, ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2003.
- Necula, Nicolae, „Evoluția organizării și înzestrării cu autovehicule a armatei României în prima jumătate a secolului XX” în *Document*, anul XV, nr. 1 (55), 2012.
- Nedelcu, Ion; Cioara, Ioan, *Colegiul Militar Național 'Mihai Viteazul' – Prezentare monografică – vol. I-II*, ed. Pro Transilvania, București, 2004.
- Newton, Steven H., *Kursk. The german view*, Da Capo Press, Cambridge, Massachusetts, USA, 2002;
- Nicolae, Constantin, *Năzuințe împlinite. Itinerar eroic al Diviziei Tudor Vladimirescu-Debrețin*, ed. Militară, București, 1981.

- Nicolae, Toma; Fulger, Mircea Ungureanu, *Promoției de ofițeri infanterie Mihai Viteazul. Omagiu 1943-1983*, ed. București, București, 1983.
- Nicolescu, Gheorghe (coord.), *România în ecuația păcii și a dictatului*, ed. Paralela 45, Pitești, 2001.
- Nicolescu, Tudor, *Academia Tehnică Militară 1949-1999*, ed. Academiei Tehnice Militare, București, 1999.
- Nițescu, Constantin, *Mănăstirea Dealu și Liceul Militar „Nicolae Filipescu”*, tip. „Viitorul” Petre G. Popescu, Târgoviște, 1932.
- Nuboer, Donald, *Flak in World War II*, Stackpole Books, Mechanicsburg, USA, 2018.
- Opreț, Constantin; Atanasiu, Dumitru; Atanasiu, Victor; Petrovici, Constantin; Dăscălescu, Ion; Oprescu, Paul, *Contribuții la istoria învățământului militar din România. Perioada 1901-1947*, ed. Militară, București, 1978.
- Opreț, Constantin; Atanasiu, Dumitru; Atanasiu, Victor, *Învățământul militar românesc, Tradiții și actualitate*, ed. Militară, București, 1986.
- Ornea, Zigu, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, ed. Cartea Românească, București, 2015.
- Oroian, Teofil; Nicolescu Gheorghe (coordonatori), *Șefii Marelui Stat Major General Român (1859-2000)*, ed. Europa Nova, București, 2001.
- Otu, Petre, „Considerații privind apariția și dezvoltarea armei tancuri, acțiunile tanchiștilor români în Campania din Est (1941-1944)” în *Revista trupelor de uscat*, nr. 3-4 (269-270), 1994.
- Otu, Petre; Georgescu, Maria, *Radiografia unei trădări. Cazul colonelului Alexandru D. Sturdza*, ed. Militară, București, 2011.
- Otu, Petre; Oroianu, Teofil; Ion, Emil, *Personalități ale gândirii militare românești*, vol I, ed. Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1997.
- Otu, Petre, „Planificarea strategică românească în perioada septembrie 1940 - iunie 1941”, în *Revista de Istorie Militară*, nr. 3-4/2021.
- Otu, Petre (coord.), *Reforma militară și societatea în România de la Carol al II-lea la a doua conflagrație mondială*, [Occasional Papers, anul 6, nr. 8, ed. Militară, București, 2007].
- Otu, Petre (coord.), *Reforma militară și societatea în România (1878-2008). Relaționări externe și determinări naționale*, ed. Militară, București, 2008.

- Pandea, Adrian; Eftimie Ardeleanu; *Românii în Crimeea 1941-1944*, ed. Militară, București, 1995.
- Pandea, Adrian; Pavelescu Ion, Eftimie Ardeleanu; *Românii la Stalingrad*, ed. Militară, București, 1992.
- Patzwall, D. Klaus; Scherzer, Velt, *Das Deutsche Kreuz 1941-1945. Geschichte und Inhaber*, Band I, Patzwall, DE, 2007;
- Pătrașcu, Gheorghe, „Acțiunea mijloacelor motomecanizate în războiul actual” în *România Militară*, anul LXXVII, nr. 6, iunie 1940.
- Pătrașcu, Gheorghe, „Marile unități motorizate în ofensivă (concepție, execuție) în *România Militară* anul LXXVII, nr. 11-12 noiembrie – decembrie 1940.
- Păun, Mircea, „Atacul cu torpile al secolului: Golful Danzig-1945. Submarinul sovietic S13 comandat de căpitanul de rangul III Alexandru Marinescu: vapoarele Wilhelm Gustoff și General von Steuben” în *Marina Militară*, anul XVIII, nr. 1 (123), ianuarie-februarie 2008.
- Pentelescu, Aurel, „Festivitatea inaugurării Școlii Superioare de Război din București”, în *Document*, an IV, nr. 2-4 (14-16) 2001.
- Pentelescu, Aurel, „Localurile Școlii Superioare de Război din București” în *Viața Armatei*, nr. 6, 2000.
- Pentelescu, Aurel, „Școala Superioară de Război din București (1889-1948)” în *Document*. an XVII, nr.1 (63), 2014.
- Petculescu, Constantin, *Mișcarea legionară. Mit și realitate*, ed. Noua Alternativă, București, 1997.
- Popescu, Ion, *Istoria artileriei române*, ed. Militară, București, 1977.
- Popescu, Virgil, *Serviciile cavaleriei*, tip. Cavaleriei, Sibiu, 1935.
- Potopeanu, Gheorghe, *Contribuția Armatei Române în actualul război*, f.e., București, 1943.
- Prommersberger, Jürgen, *Die Deutsche Kriegsmarine 1933-1945. Die Panzerschiffe*, Create Space Independent Publishing Platform, Regenstauf, DE, 2017.
- Reese, Willy Peter, *A Stranger to Myself. The Inhumanity of War: Russia 1941-1944*, Farrar, Straus and Giroux, New York, USA, 2005.
- Retegan, Mihai, *În balanța forțelor*, ed. Semne, București, 1997.

- Richhardt, Dirk., *Auswahl und Ausbildung junger Offiziere 1930–1945 Zur sozialen Genese des deutschen Offizierkorps*. Inaugural–Dissertation zur Erlangung des Grades eines Doktors der Philosophie des Fachbereichs Geschichte und Kulturwissenschaften der Philipps–Universität Marburg, Marburg, DE, 2002.
- Richter, Klaus Christian, *The Cavalry of the Wehrmacht 1941-1945*, Schiffer Publishing, Atglen, USA, 2004.
- Ritchie, Donald, *Doing Oral History*, Twaine Publishers, New York, New York, USA, 1995.
- Rottmann, Gordon L., *German Pionier 1939-1945, Combat Engineer of the Wehrmacht*, Osprey Publishing, Oxford, UK, 2010.
- Rottmann, Gordon L., *German Field Fortifications 1939-1945*, Osprey Publishing, Oxford, UK, 2004.
- Quarrie, Bruce, *Fallschirmjäger: German Paratrooper 1935–45*, Osprey Publishing, Oxford, UK, 2001.
- Schipor, Ilie, *Deportarea în fosta URSS a etnicilor germani din România. Argumente arhivistice ruse*, ed. Honterus, Sibiu, 2019.
- Schönherr, Karl, „Der deutsche Lehrverband R1 und der Legionärsputsch in Rumänien, Januar 1941” în *Militärgeschichtliche Mitteilungen*, 53 (1994).
- Schönherr, Klaus, *Luptele Wehrmachtului în România 1944*, ed. Militară, București, 2004.
- Simion, Aurică, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940 - ianuarie 1941*, ed. Dacia, București, 1976.
- Snyder, Timothy, *Bloodlands. Europe between Hitler and Stalin*, Basis Books, New York, USA, 2012.
- Spaeter, Helmuth, *Die Einsätze der Panzergrenadier-Division Grossdeutschland: Zwischen Don und Manytsh, Olenin, Rshew, Charkow, "Zitadelle", Kirowograd, Targul Frumos, Yassy, Memel, Ostpreußen, Samland – Eine Sonder-Dokumentation in Wort und Bild*, Podzun-Pallas-Verlag, Eggolsheim, 1986, DE.
- Spânu, Alin, *Bătălia de la Stalingrad (1942-1943). Studii, analize și memorii românești*, ed. Militară, București, 2023.
- Spânu, Alin, „Instrucțiuni pentru îndrumarea educației morale și patriotice (ianuarie 1942)” în *Document*, anul XVIII, nr. 4(70), 2015.

- Spânu, Alin „Tendința ofițerilor de a părăsi armata (1920) în *Document*, anul XIX, nr. 4(74), 2016.
- Spătaru, Eugen-Dorin, „De la Armata Austro-Ungară la Armata Română. Generalul de brigadă Miron Șerb” în *Document*, anul XXI, nr. 1 (79), 2018.
- Spinei, Victor (coord. științific), *Migrații, politici de stat și identități culturale în spațiul Românesc și european*, vol. II *Germanii din România. Migrație și patrimoniu cultural după 1945*, ediție alcătuită de Mathias Beer, Sorin Radu, Florian Kühler-Wielach, ed. Academiei Române, București, 2019.
- Stachelbeck, Christian, „Training activities of the German Army Mission to Romania from 1940 to 1942”, în *Revista de Istorie Militară*, nr. 1-2/2024.
- Stan, Apostol; *Ion Mihalache. Destinul unei vieți*, ed. Saeculum, București, 1999.
- Stănescu, Manuel, *Odessa. Gustul amar al victoriei (August-Octombrie 1941)*, ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2017.
- Stănescu, Manuel, „O alianță sub semnul circumspecției. Percepții reciproce româno-germane în preajma declanșării operațiunii Barbarossa”, în *Revista de Istorie Militară*, nr. 3-4/2021.
- Stoian, Dan, „Eroica Promoție 1941” în *Orizont Aviatic*, anul II, nr. 4, februarie 2003.
- Stoica, Horia; Radu, Vasile, *Avioane germane în România, Fieseler Fi 156 Storch – Istoria ilustrată a aeronauticii române*, volumul II, ed. Horia Stoica, București, 2020.
- Stoica, Horia; Radu, Vasile; Antoniu, Dan, *Avioane germane în România, Henschel HS 129 B2- Istoria ilustrată a aeronauticii române*, vol. VI, ed. Horia Stoica, București, 2019.
- Stoica, Horia; Radu, Vasile; Antoniu, Dan, *Avioane germane în România, Messerschmitt Bf. 109 E-3/E-4/E-7 - Istoria ilustrată a aeronauticii române*, vol. IV, ed. Horia Stoica, București, 2018.
- Stoina, Neculai; Racovitan, Mihai, „Școala militară de ofițeri de infanterie din Sibiu în primul deceniu de după Marea Unire” în *Revista de Istorie Militară*, nr. 3 (43), 1997.
- Stout, Jay A., *Fortăreața Ploiești. Campania pentru distrugerea petrolului lui Hitler*, ed. Meditații, București, 2010.
- Stoves, Rolf, *Die Gepanzerten und Motorisierten Deutschen Grossverbände*, Dörfler Verlag GmbH, Eggolsheim, DE, 2003.

- Stroea, Adrian; Ghinoiu, Marin, *File din istoria artileriei. Fapte, întâmplări și oameni*, ed. Centrului Tehnic Editorial al Armatei, București, 2011.
- Stroea, Adrian; Ghinoiu, Marin, „Un destin la răscruce. Generalul de armată „post-mortem” Florea Țenescu”, în *Document*, nr. 2 (68), 2015.
- Stroea, Adrian; Ghinoiu, Marin, *Școala militară de artilerie. 130 de ani de existență*, ed. Centrului Tehnic Editorial al Armatei, București, 2011.
- Școala Superioară de Război. *Biblioteca Extras de lucrările principale aflate în Biblioteca Școalei Superioare de Război*, București, Tipografia Școalei Superioare de Război, 1943.
- Școala Superioară de Război. *Regulamentul Școalei Superioare de Război*, București, tip. Școalei Superioare de Război, 1931.
- Șerban, Alexandru Doru, *Personalități care au fost în Gorj*, tip. Prodcum, Târgu-Jiu, 2009.
- Tatai-Baltă, Cornel, *Anuarul Liceului de Băieți Greco-Catolic din Blaj 1853-1945*, ed. ALTIP, Alba Iulia, 2017.
- Thomas, Nigel, *World War II German Motorized Infantry & Panzergrenadiers*, Osprey Publishing, Oxford, UK, 2017.
- Thompson, Paul, *The voice of the past. Oral history*, Oxford, Oxford University Press, New York, 1988, USA.
- Trașcă, Ottmar, *Relațiile politice și militare româno-germane, septembrie 1940 - august 1944*, ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2013.
- Trașcă, Ottmar, „Situația Armatei române în viziunea Misiunii Militare Germane în România în perioada premergătoare operațiunii „Barbarossa” (februarie-mai 1941)”, în *Revista de Istorie Militară*, nr. 3-4/2021.
- Trigg, Jonathan, *Death on the Don. The destruction of Germany's allies on the Eastern Front 1941-1944*, The History Press, Cheltenham, 2013, UK.
- Tucă, Florian; Cociu, Mircea, *Monumente ale anilor de luptă și jertfă*, ed. Militară, București, 1983.
- Turturică, Sorin, *Din poveștile Aviației Române*, ed. Mii de cărți, Bragadiru, 2019.
- Turturică, Sorin, *Cruciați ai înălțimilor. Grupul 7 Vânătoare de la Prut la Odessa*, ed. Militară, București, 2013.

- Țenescu, Florea, *Cunoștințe generale asupra războiului și studiul lui*, tip. Școlii Militare de Artilerie, București, 1921.
- Ucrain, Constantin, *Personalități ale aviației române*, ed. Geneze, București, 1998.
- Uruena, Gustavo, *Wehrmacht Infantry Divisions 1934-1945*, Atenas Editores Asociados, Madrid, SP, 2016.
- Uziel, Daniel, *Arming the Luftwaffe. The German Aviation Industry in World War II*, McFarland & Company Inc., Jefferson, USA, 2012.
- Vasile, Lucian, *Orașul sacrificat. Al Doilea Război Mondial la Ploiești*, tip. Gutenberg, București, 2014.
- Vasile, Lucian, *Ploiești în al Doilea Război Mondial. Ploiești during World War Two*, Asociația pentru Educație și Dezvoltare Urbană, București, 2018.
- Vasiliu, D. I., *Fortificația permanentă contemporană (1914-1934)*, tip. „Revista Geniului”, București, 1934.
- Văcăreanu, Radu; Constantin, Ionescu (editori), *The 1940 Vrancea Earthquake. Issues, Insights and Lessons Learnt. Proceedings of the Symposium Commemorating the 75 Years from November 10, 1940 Vrancea Earthquake*, Springer, Switzerland, 2016.
- Ward, Edward, *American Fighter Aircraft of World War II 1941-45*, Amber Books, London, UK, 2024.
- Whiting, Charles, *Skorzeny. Cel mai periculos om din Europa*, ed. Miidecărți, București, 2016.
- Williams, David, *Nachtjäger Luftwaffe Night Fighter Units 1939-1945*, Classic Publications, Englewood Cliffs, New Jersey, USA, 2021.
- Yow, Valerie Raleigh, *Oral History. A practical guide for social scientist*, Thousand Oaks, Sage Publications, California, USA, 1994.
- Zaharia, Gheorghe; Botoran Constantin, *Politica de apărare națională a României în contextual European interbelic 1919-1939*, ed. Militară, București, 1981.
- Zaharia, Petre; Ene, Emanoil; Pavlov, Florea, *Istoria armii geniu din Armata Română*, vol. II, ed. Militară, București, 1995.
- Zamfirescu, Dragoș, *Legiunea Arhanghelului Mihail de la mit la realitate*, ed. Enciclopedică, București, 1997.

- Zamfirescu Nicolae, *Colaborarea cavalerie artilerie călăreată în luptă. Principii, procedee, aplicații tactice*, tip. Concordia, 1936.
- Zăgănescu, Florin; Gheorghiu, Constantin, *Din istoria industriei românești – Aviația*, ed. Tehnică, București, 1981.
- Zisu, Cătălin (coord.), *Uniformele Armatei Române*, ed. Centrului Tehnic Editorial al Armatei, București, 2014.
- ***, *Arhitectura 1891-1941. Semicentenarul societății arhitecților români*, ed. Arte Grafice, 1941, București.
- ***, *Armata Română și anul de răscruce 1944*, ed. Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2024.
- ***, *Din trecutul „României Militare” cu prilejul comemorării a șaptezeci și cinci de ani de la apariția ei în viața armatei 1864-1938, f.e.*, București, 1939.
- ***, *Infanterie română. 180 de ani*, ed. Centrului Tehnic al Armatei, București, 2010.
- ***, *Istoria artileriei și rachetelor antiaeriene române*, vol. I, ed. Modelism, București, 1996.
- ***, *Istoria infanteriei române*, ed. Științifică și enciclopedică, București, 1985.
- ***, *Istoria militară a poporului român*, vol. 6 *Evoluția sistemului militar național în anii 1919-1944*, ed. Militară, București, 1989.
- ***, *Istoria Statului Major al Forțelor Navale Române 1860-2010. Monografie*, ed. Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2010.
- ***, *Istoricul Școlii Superioare de Războiu 1889-1939, f.e.*, București, 1939.
- ***, *Monografia Academiei Navale „Mircea cel Bătrân” Constanța. Tradiții – Prezent – Perspective*, ed. Muntenia, Constanța, 1997.
- ***, *Monografia Academiei Navale „Mircea cel Bătrân”. Trecut, prezent, perspective*, ed. Yacht Club Român, București 2002.
- ***, *Statul Major al Forțelor Navale. 160 de ani de datorie împlinită*, ed. Muzeului Național al Marinei Române, Constanța, 2020.

III. Instrumente de lucru: dicționare și enciclopedii:

- Căzănișteanu, Constantin; Adrian, Pandea; Zodian, Vladimir, *Comandanți militari. Dicționar*, ed. Științifică și enciclopedică, București, 1983.

- Cociu, Mircea; Tuca, Florin; Chirea, Florin, *Bărbați ai datoriei 1877-1878. Mic dicționar*, ed. Militară, București, 1984.
- Donciu, Victor; Tașcău, Eugenia; *Dicționar de aviație. Peste 9000 de termeni și expresii de aviație*, ed. Pro Universitaria, București, 2021.
- Duțu, Alexandru; Dobre, Florica; Loghin, Leonida, *Armata Română în Al Doilea Război Mondial (1941-1945)*, ed. Univers Enciclopedic, București, 2017.
- Loghin, Leonida; Lupășteanu, Aurel; Ucrain, Constantin *Bărbați ai datoriei: 23 august 1944 – 12 mai 1945. Mic dicționar*, ed. Militară, București, 1985.
- Moșneagu, Marian, *Dicționarul marinarilor români*, ed. Militară, București, 2008.
- Rusu, Dorina, *Membrii Academiei Române. Dicționar 1866-2016*. vol. I-II, ed. Academiei Române, București, 2016.
- Ștefănescu, Domnița (coordonator), *Victimele terorii comuniste. Arestați, torturați, întemnițați, uciși. Dicționar*. ed. Mașina de scris, București, 2002, vol. IV Dicționar F-G.
- Stroea, Adrian; Ghinoiu, Marin, *Dicționar enciclopedic de artilerie*, ed. Centrului Tehnic Editorial al Armatei, București, 2014.
- ***, *Enciclopedia Armatei Române*, ed. Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2009;
- ***, *Enciclopedia artileriei române*, ed. Centrului Tehnic al Armatei, București, 2014.

IV. Surse electronice:

- Ora regelui: Ultimii romantici. Piloții Majestății Sale – episodul 2
<https://www.youtube.com/watch?v=3cLgwCZsr2o&t=14s>
- Ion Di Cesare – Romanian Ace WWII – interview from Aeroshow Aviation TV Show
<https://www.youtube.com/watch?v=rdbnLe8mHHc>
- Ziarul de Iași, 2 februarie 1998
<https://www.ziaruldeiasi.ro/iasi/povestea-unui-om-care-a-luptat-in-armata-lui-hitler~ni668>